

**ПРИБУТОК У ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

*Досліджено роль прибутку у формуванні фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств. Розроблено рекомендації щодо удосконалення процесу формування та розподілу прибутку для забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств.*

*Исследовано роль прибыли в формировании финансовой безопасности сельскохозяйственных предприятий. Разработаны рекомендации относительно усовершенствования процесса формирования и распределения прибыли для обеспечения финансовой безопасности аграрных предприятий.*

*The role of income in forming of financial safety of agricultural enterprises is investigated. The proposals that may enhance the process of forming and division of income for providing of financial safety of agrarian enterprises are developed.*

**Постановка проблеми.** Для досягнення економічної стабільності та забезпечення економічного зростання країни пріоритетним завданням економічної політики є підтримання сталого рівня національної безпеки. При цьому рівень національної економічної безпеки визначається рівнем безпеки окремих секторів економіки. В умовах активних глобалізаційних процесів, відкритості економік особливої уваги потребують ті галузі, в яких країна може мати конкурентні переваги. Для України, враховуючи аграрну спрямованість її економіки, такою галуззю є сільське господарство. Отже, фінансова безпека аграрного сектора економіки є важливою складовою фінансової безпеки держави, а підтримання сталого її рівня набуває вагомого значення для подальшого економічного розвитку України.

Одним з найважливіших показників, які визначають фінансову безпеку підприємства є прибуток. Останнім часом спостерігається тенденція до зниження прибутковості сільськогосподарських підприємств, що свідчить про неефективну політику щодо формування та розподілу прибутку, яка не враховує фактори впливу на нього. Крім того, на сучасному етапі в сільському господарстві відбуваються суттєві зміни, обумовлені вступом України до СОТ: змінюється роль та відбувається коригування методик формування і розподілу фінансових результатів, що забезпечує не лише економічні інтереси власника, а й суспільства в цілому, та дозволяє визначати макроекономічні показники через уникнення асиметричності інформації різних економічних рівнів. Все це зумовлює потребу у подальшому дослідженні питань формування та розподілу прибутку, його впливу на фінансову безпеку сільськогосподарських підприємств.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Окремі питання щодо безпеки тієї чи іншої ланки фінансово-кредитної сфери знайшли своє висвітлення в роботах В. Базилевича, О. Василика, В. Гейця, В. Кравченка, І. Лютого, В. Мандибури, А. Мороза, Р. Пікус, М. Савлука, А. Чухна та ін. Теоретичні та методичні розробки стосовно формування і розподілу прибутку знайшли відображення у працях таких вітчизняних вчених: Ф. Бутинця, М. Дем'яненка, Г. Кірейцева, М. Маліка, А. Поддєрьогіна, П. Саблука, В. Шевчука та інших; а також зарубіжних вчених-економістів: І. Бланка, Б. Нідлза, Дж. Фостера, Е. Хендриксона, Ч. Хорнгрена, Я. Соколова та інших.

Однак існує потреба в подальшому дослідженні даної проблематики, поглибленні теоретичних засад формування і розподілу прибутку сільськогосподарських підприємств та науковому обґрунтуванні пропозицій щодо удосконалення використання прибутку для забезпечення фінансової безпеки аграрних підприємств України.

**Ціль статті.** Ціллю статті є узагальнення теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення процесу формування та розподілу прибутку сільськогосподарських підприємств з метою підвищення їх фінансової безпеки.

При написанні статті використовувались такі загальнонаукові методи дослідження як історизм, методи логічного і порівняльного аналізу, системного аналізу, метод аналізу і синтезу та інші.

**Виклад основного матеріалу.** Загалом, ми вважаємо, що фінансова безпека сільськогосподарського підприємства - це такий фінансовий стан, який характеризується стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів та сталий розвиток всієї фінансової системи. При цьому внутрішні і зовнішні загрози проявляються через вплив на діяльність підприємств різних ризиків.

Варто зазначити, що сільськогосподарська діяльність характеризується підвищеною ризикованістю порівняно з іншими видами діяльності. Це пояснюється специфікою сільськогосподарського виробництва і потребує підвищеної уваги до підтримки його фінансової безпеки.

На сьогодні рівень економічної безпеки аграрного підприємництва у більшості регіонів України є низьким. Про це свідчать незадовільні показники фінансового стану та ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств, використання ними ресурсного забезпечення; негативні тенденції щодо кількості діючих, новостворюваних підприємств та обсягів їх господарської діяльності; низький рівень конкурентоспроможності підприємств та їх інноваційної активності.

На нашу думку, фінансова безпека аграрного підприємства визначається такими основними факторами:

- рівнем забезпеченості власним капіталом;
- наявністю сформованого резервного фонду;
- диверсифікацією сільськогосподарського бізнесу;
- наявністю сільськогосподарської страховки;
- прибутковістю діяльності.

Однак, визначальним фактором фінансової безпеки можна вважати прибутковість сільськогосподарської діяльності, яка визначається за допомогою показників рентабельності. Так, за рахунок прибутку можна збільшити власний капітал підприємства, сформувати достатній резервний фонд, застрахувати основні ризики у страховій компанії та започаткувати нові напрями сільськогосподарського виробництва для диверсифікації бізнесу.

Виходячи з вищезазначеного, можна стверджувати, що головною складовою процесу забезпечення фінансовою безпекою сільськогосподарських підприємств є формування та використання прибутку.

При цьому під прибутком аграрного підприємства необхідно розуміти підсумковий показник, позитивний результат його господарської діяльності, який є метою підприємницької діяльності та показником її ефективності.

Процес формування і використання прибутку є досить складним і неоднозначним у зв'язку зі специфікою аграрної галузі. Можна виділити наступні особливості формування прибутку сільськогосподарських підприємств, які впливають із особливостей їх діяльності:

1. вища ймовірність неотримання прибутку в результаті обставин, що не залежать від підприємства (епідемії, сарана тощо);
2. частину прибутку необхідно направляти на придбання та утримання дорогих основних засобів (процес виробництва здійснюється на великих площах, широко використовуються трактори, комбайни, сільськогосподарські машини);
3. формування прибутку відбувається залежно від періоду закінчення виробничого процесу, оскільки процес виробництва не співпадає з календарним роком;
4. за частиною продукції не формуються фінансові результати, оскільки вона надходить до внутрішнього обороту, тобто на внутрішньогосподарське споживання;
5. застосовується різний порядок формування і розподілу прибутку, оскільки передбачені особливі організаційно-правові форми аграрних підприємств;
6. значний вплив на процес формування прибутку здійснюють природні кліматичні фактори (спостерігається сезонність виробництва).

При цьому необхідно пам'ятати, що на величину прибутку впливають різноманітні фактори. Такі фактори впливу поділяються на дві групи: фактори, що не залежать від діяльності підприємства (зовнішні); фактори, що знаходяться у компетенції підприємств.

До зовнішніх факторів відносять природні умови, державне регулювання цін, тарифів, відсотків, податкових ставок і пільг, штрафних санкцій та інше.

Внутрішні фактори поділяються на виробничі, які характеризують наявність та використання засобів і предметів праці, трудових і фінансових ресурсів, та позавиробничі (наприклад, постачальницько-збутова, природоохоронна діяльність підприємства, соціальні умови праці та життя).

У свою чергу виробничі фактори поділяються на екстенсивні та інтенсивні. Екстенсивні фактори впливають на процес одержання прибутку через кількісні зміни: обсягу засобів і предметів праці, фінансових ресурсів, часу роботи обладнання, чисельності персоналу фонду робочого часу тощо. Інтенсивні фактори впливають на процес отримання прибутку через «якісні» зміни: підвищення продуктивності обладнання і його якості, застосування прогресивних видів матеріалів і удосконалення технології їх обробки, прискорення обертання оборотних засобів, підвищення кваліфікації та продуктивності праці персоналу, зниження матеріалоємності продукції, удосконалення організації праці і більш ефективне використання фінансових ресурсів тощо [1, с. 130].

При здійсненні сільськогосподарської діяльності всі вищенаведені фактори впливу на величину прибутку знаходяться у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності. Тому значна увага і поглиблений аналіз ступеня впливу їх на прибуток дозволить виявити та використати резерви зростання прибутку сільськогосподарських підприємств, а відтак, і підвищити рівень їх фінансової безпеки.

Для підприємств сільського господарства необхідно застосовувати найбільш прийнятну методику формування прибутку, враховуючи також всі їх організаційні особливості. При організації формування та розподілу прибутку необхідно враховувати величину аграрного підприємства, форму власності, організаційно-правову форму господарювання, кількість засновників товариства.

Так, для великих сільськогосподарських підприємств доцільно формувати прибуток за методикою, складання фінансової звітності, що дозволить уникнути надлишкової завантаженості інформацією та повторних робіт з формування фінансових результатів діяльності підприємства за певний період. Для малих підприємств оптимальніше використовувати спрощену систему формування фінансових результатів через невеликі обсяги операцій, здійснюваних такими підприємствами.

Різноманітність організаційно-правових форм господарювання також викликає розбіжності у визначенні прибутку

сільськогосподарських підприємств.

З усіх форм господарювання найбільш поширеними останнім часом є фермерські господарства. Загальна кількість сільськогосподарських підприємств у 2006 р. порівняно з 2002 р. скоротилася на 5 %, що становить 3052 підприємства. Найбільшого скорочення, яке становить 35 %, зазнала кількість виробничих кооперативів і державних підприємств. У зв'язку зі зменшенням кількості підприємств в загальному зменшилась кількість підприємств всіх організаційно-правових форм, крім фермерських, кількість яких зросла на 1 % [2].

На нашу думку, найбільш доцільними методами формування прибутку аграрних підприємств різних організаційно-правових форм є наступні: господарських товариств, приватних підприємств – за загальною схемою на основі співставлення доходів і витрат за період; державних підприємств – за допомогою бюджетного методу.

Для фермерських господарств слід використовувати загальну схему формування прибутку з урахуванням особливостей оплати праці й оподаткування, що забезпечуватиме необхідною та достовірною інформацією всіх її користувачів для адекватної оцінки ними ситуації і визначення рівня фінансової безпеки.

Варто зазначити, що для підтримання фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств досить важливою є сама організація формування та розподілу прибутку. У цьому контексті потрібно постійно здійснювати контроль за такими питаннями як: правильність та законність формування прибутку на підприємстві, в тому числі і достовірне відображення його розміру та всіх змін, що з ним відбуваються; організація аналітичного обліку на рахунках, на яких відображається прибуток, для своєчасного отримання достовірної інформації; правильне відображення в регістрах обліку і звітності операцій з прибутком; контроль за раціональним розподілом прибутків та здійснення заходів по ліквідації збитків діяльності.

Крім того, кожному сільськогосподарському підприємству необхідно систематично проводити аналіз формування прибутку, щоб знати величину чистого прибутку, його складові частини та основні тенденції їх зміни. Крім ретроспективного доцільно здійснювати і перспективний аналіз для побудови реальних виважених планів. Для забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств фінансове планування формування і використання прибутку має орієнтуватися на ринкову кон'юнктуру, враховувати ймовірність настання певних подій, визначати ризики і прогнозувати поведінку підприємства у разі зміни ситуації. При цьому основним завданням фінансового планування у сільськогосподарському підприємстві повинно бути виявлення та мобілізація резервів збільшення прибутку за рахунок раціонального використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів.

Важливими показниками прибутковості сільськогосподарських підприємств є показники рентабельності.

Рентабельність – це виражений у відсотках відносний показник прибутковості, який характеризує ефективність витрат підприємства загалом або ефективність виробництва окремих видів продукції [3, с. 516].

З метою відслідковування динаміки та адекватного визначення рівня фінансової безпеки для сільськогосподарських підприємств варто використовувати стандартизовані (єдині для всіх аграрних підприємств) показники рентабельності. При цьому основними повинні бути показники норми прибутку та рівня рентабельності, а саме рентабельність підприємства, рентабельність продукції та рентабельність активів (капіталу). Ці показники є визначальними для оцінки ефективності діяльності підприємства, зокрема прибутковості виробництва певних видів продукції.

Для більш детального аналізу поряд із основними показниками рентабельності доцільно використовувати розширену систему показників рентабельності, за допомогою якої можна визначити прибуткові і збиткові діяльності підприємства, знайти прогалини у функціонуванні підприємства та визначити фактори, які дають змогу підвищити прибутковість, а отже і підтримати рівень фінансової безпеки. Для оцінки ефективності діяльності підприємств в аналітичній практиці показники рентабельності можна поділити на групи залежно від обраної бази зіставлення: ресурсні показники рентабельності, витратні показники рентабельності, доходні показники рентабельності.

Загалом, у вітчизняній практиці сільськогосподарських підприємств найбільш поширеним є показник рентабельності, який розраховується як відношення валового прибутку до повної собівартості реалізованої продукції, тобто рентабельність продукції (товарів, робіт, послуг). Даний показник показує, скільки на кожен витрачений в господарстві гривню (чи іншу грошову одиницю) отримано прибутку.

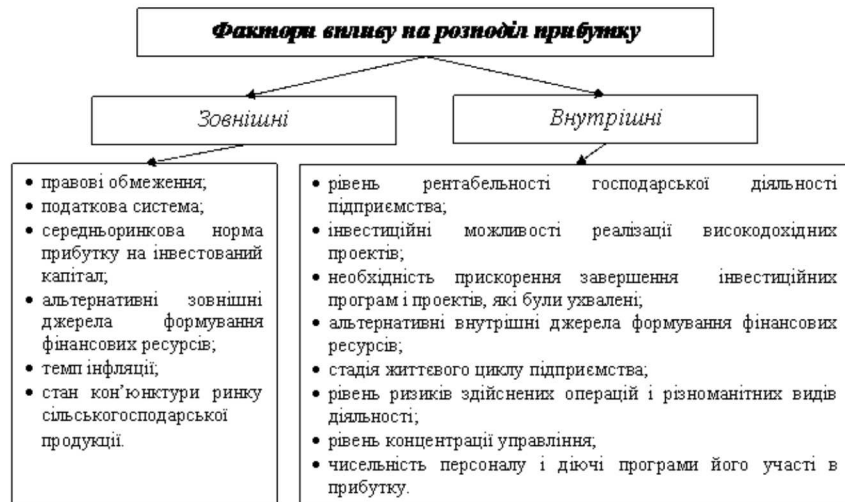
На нашу думку, для підтримання фінансової безпеки даний показник повинен бути не менше 30 %. Такий рівень є обґрунтованим. По-перше, оборотність коштів у сільському господарстві є нижчою ніж у будь-якому іншому виробництві. Так 1 гривня у сільському господарстві (крім переробки) обертається менше одного разу на рік. По-друге, аграрний сектор є більш ризиковим порівняно з іншими галузями економіки.

Для підтримання фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств головною вимогою до системи розподілу прибутку на сьогодні є забезпечення фінансовими ресурсами потреби розширеного відтворення на основі встановлення оптимального співвідношення між засобами, що направляються на споживання і накопичення.

При розподілі прибутку та визначенні основних напрямів його використання з метою забезпечення економічної безпеки аграрного підприємства насамперед необхідно враховувати рівень розвитку конкурентного середовища, що може впливати на обсяг та відновлення виробничого потенціалу господарства. При цьому необхідно враховувати соціальний аспект, оскільки нехтування соціальними питаннями може негативно відобразитися на роботі сільськогосподарського підприємства та призвести до погіршення його фінансової безпеки через зменшення прибутковості у зв'язку зі зниження продуктивності праці робітників.

Специфіка завдань, різні зовнішні та внутрішні умови господарської діяльності, які стоять перед сільськогосподарськими підприємствами, не дозволяють виробити єдиної моделі розподілу прибутку, спрямованої на забезпечення фінансової безпеки, яка б носила універсальний характер і була б застосована для всіх аграрних підприємств, незалежно від форми власності і сфери їх діяльності. Механізм розподілу прибутку сільськогосподарських підприємств, повинен врахувати фактори, пов'язані з поточною і майбутньою їх господарською діяльністю (рис. 1).

Слід зауважити, що фактори, які впливають на пропорції і ефективність розподілу прибутку, є різномірними. Їх можна розподілити на дві основні групи: зовнішні (генеруються зовнішніми умовами діяльності підприємства та є обмежувальними), що визначають межі формування та пропорції розподілу прибутку; внутрішні, які генеруються особливостями господарської діяльності аграрних підприємств і здійснюють вирішальний вплив на пропорції розподілу прибутку, так як дозволяють формувати їх відповідно до конкретних умов і результатів господарювання даного підприємства.



**Рис. 1. Вплив факторів на розподіл прибутку сільськогосподарських підприємств**

**Висновки.** Для забезпечення фінансової безпеки в процесі формування політики розподілу прибутку необхідно вирішити наступні завдання: забезпечити отримання власниками необхідної норми прибутку на інвестований капітал, визначити пріоритетні цілі стратегічного розвитку підприємства за рахунок частки прибутку, яка капіталізується, створити умови стимулювання трудової активності і додатково соціального захисту працівників; визначити необхідні розміри резервного і інших фондів підприємства.

Однак, забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств неможливе без фінансової підтримки зі сторони держави, зокрема, необхідним є надання державних дотацій, особливо, закупівля державою за відповідними цінами сільськогосподарської продукції, та зниження податкового тиску.

Лише комплексні дії сільськогосподарських підприємств та держави, спрямовані на підтримання фінансової безпеки шляхом створення умов і вжиття заходів для отримання необхідного рівня прибутку, зможе забезпечити бажаний результат.

#### Список літератури

1. Александрова М.М., Кірейцев Г.Г., Маслова С.О. Гроші. Фінанси. Кредит.: В 2-х частинах. Ч. II.: Навчально-методичний посібник. – Житомир: ЖІТІ, 2002. – 200 с.
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України: [www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
3. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Партин Г.О. Облік і аудит: Термінологічний словник. – Львів: «Центр Європи», 2002. – 671 с.